

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

درس روابط خارجي ايران تا ۵۷ - ۱۳۲۰

درس روابط خارجي ايران از ۱۳۵۷ - ۱۳۲۰ از دروس اختصاصي و اصلي رشته علوم سياسي مي باشد .

ارزش درس چهار واحد بوده و هدف از آن آشنائي دانشجويان علوم سياسي با روابط خارجي ايران در دوران پهلوي دوم مي باشد

منبع درس :

روابط خارجي ايران (دولت دست نشانده)

تاليف آقاي دكتور سيد عليرضا از غندي استاد علوم سياسي دانشگاه شهيد

بهشتي

تهيه کننده ،

حسن رحيمي سرپرست مركز اسدآباد .

درس اول
ساختار و ماهیت نظام بین الملل
۴ واحد

منبع روابط خارجی ایران
مؤلف : دکتر علیرضا ازغندی
تهیه کننده : حسن رحیمی

-هر نظام بين الملل دربردارنده دو محيط داخلي و خارجي است .

-بقاء يا اضمحلال آن بستگي به ميزان همگوني اين دو محيط دارد .

-خصوصيات نظام بين الملل

- ۱- ماهیت نظام چیست ؟
- ۲- حد و مرز آن از بعد عقیدتی و جغرافیایی
- ۳- ساخت نظام چگونه است تعداد واحدهای سیاسی
- ۴- سنخ کنش های متقابل

-روابط ایران با نظام بین الملل از نوع کنش ووابستگی متقابل است

-عدم انطباق روابط خارجی ایران با مکتب آرمانگرایی و واقعگرایی .

-فضای نظام بین الملل پس از جنگ جهانی دوم با فضای قبل متفاوت است زیرا:

- ۱- فروپاشي استعمار رسمي
  - ۲- افزايش نهادهاي غير حكومتي
  - ۳- توانايي كشورهاي اتمي
  - ۴- وابستگي متقابل كشورها
  - ۵- جانشيني آمريكا و شوروي بجاي اروپاي قبل از جنگ
- نظام بين الملل بعد از جنگ يك نظام دو قطبي است
  - برقراري موازنه بين دو قدرت

این مدل با مدل نظام دو قطبی انعطاف پذیر و انعطاف
ناپذیر مورتون کابلان مطابق است .
بررسی سیاست خارجی زمان پهلوی دوم باید با توجه به
این فضا انجام گیرد

۲- ساختار و ماهیت نظام سیاسی ایران مفهوم نظام

حکومت پهلوي فاقد پایگاه توده اي تنها سرمایه گذار
اقتصادي و بر تمام شئون زندگي جامعه سيطره داشت و در
مقابل ملت هيچ تعهدي ندارد .

علت ناتواني نظام سياسي ايران در جذب حمايت مردمی
- نبود قدرت انعطاف پذیری در نظام .
- حاکم بودن رابطه بجای قانون و عدم توانایی استخراجی ،
تنظیمی و توزیعی نظام .

نظام سياسي محمد رضا شاه به خاطر ضعف هاي متعدد ساختاري و کارکردي و عدم توان برطرف کردن ضعفها با بحران مشروعیت دائمی روبرو بود .

۳- عوامل تاثیر گذار بر طرح و اجراي سياست خارجي
متغيرهاي بنيادي
عوامل موضوعي

شامل مباني اعتقادي
شرایط ژئوپلیتیک
فرهنگ عمومی و سیاسی
ساختار و منبع نظام سیاسی
نیازمندیهای جامعه
ماهیت نظام بین الملل
ترکیب سنی و جنسی مردم
میزان دوستی و دشمنی با همسایگان

. در پویش اجرای سیاست خارجی نیز
عواملی مثل قوای سه گانه وزارت خارجه اطلاعات موثر
می باشند.

علت رفتار حکوم بستگی دارد . حکومتها به پنج عامل
بستگی دارد

۱- متغیر شخصیت تصمیم گیرنده .

۲- نقش و میزان اختیارات او

۳- متغیر دیوان سالاری و حکومتی

۴- متغیر جامعه

۵- متغیر نظام بین الملل

در سیاست خارجی ایران شخصیت و نظام بین المللی بیش از عوامل دیگر تاثیر داشته است .

درس دوم

جهت گيري هاي سياست خارجي ايران در حكومت شاه

جهت گيري هاي سياست خارجي
در حكومت ۳۷ ساله شاه تلاش علمي چنداني براي تعريف
منافع ملي انجام نشد و استراتژي متعارضي در اين مدت بكار
گرفته شد .

الف : موازنه منفي

— این استراتژی توسط مصدق بکار گرفته شد ۱۳۳۰

۱۳۳۲

این سیاست با سیاست عدم تعهد همخوانی دارد .

مراحل مختلف :

- ۱- همراهي تا انسجام
- ۲- انسجام تا واگرایی
- ۳- واگرایی تا فروپاشی

مصدق معتقد بود به نفع ایران است که هم در صلح هم در جنگ این سیاست را اتخاذ کند .

سعي در:

- توازن سياسي در روابط بين الملل

- تلاش براي خودداري از اتحاد سياسي و نظامي با انگليس

و شوروي

- ۱- استقلال از قدرت هاي خارجي
- ۲- عدم واگذاري هر گونه امتياز به قدرتهاي بيگانه
- ۳- دفاع از ملل زير ستم و قطع رابطه با ستمگران

عناصر سیاست موازنه منفي در امور داخلي
سیاست خارجي در داخل و خارج با هم ارتباط منطقي دارد

۱- اصل ایرانی بودن و ضرورت دفاع
از رهایی فکری آرمانی ، اقتصادی ،
سیاسی و نظامی از خارج
- توجه و پایبندی به ارزشهای
سیاسی فکری مشروطیت

تاسیس دولت ملی مردمی

ب . سیاست ناسیونالیسم مثبت ۱۳۳۲-۴۲
-نقش نظام بین الملل در اتخاذ این سیاست .

از بعد خارجي : پايان مرحله بي ثباتي و استقرار نظام آشتي
ناپذيري بين آمريکا و شوروي

از بعد داخلي: مخالفت با مصدق و حذف سياست موازنه
منفي

اصول سياست خارجي ناسيوناليزم مثبت از نظر شاه
-تامين صلح و ثبات بين الملل
-مشاركت همه جانبه در برنامه امنيت جمعي
-استحكام بخشيدن به نظام دفاعي ايران

ناسیولیزم حقیقی و غیر حقیقی از نظر شاه

عناصر اجرائی سیاست موازنه مثبت
-مقاومت در برابر تهدید شوروی
-پیوستن به پیمان بغداد
-امنیت ایران در گرو پیوند با غرب

ج . سیاست مستقل ملی ۱۳۵۷ - ۱۳۴۰
- عوامل تاثیر گذار در این رویکرد

تنش زدایی بین آمریکا و شوروی پس از بحران موشکی
کوبا

بیم از توافق و دوستی بین آمریکا و شوروی و قربانی شدن
ایران

افزایش قیمت نفت و توان اقتصادی ایران

در سطح منطقه نیز عواملی دخیل بودند

دکتر ین نیکسون
کیسینجر و واگذاری ژاندار می منطقه به ایران

نفوذ شوروي در کشورهاي جهان سوم

عمده ترین عناصر و دیدگاه‌های سیاست مستقل ملی

- ۱- اتکاء به نیروهای ماوراء طبعی و اسطوره های ملی
- شاه خود را فرستاده خدا می دانست تا شاهنشاهی کورش کبیر را زنده کند .
- او قدرت خود را خدایی میدانست و مدعی ارتباط با ائمه(ع) بود .

۲-دیکتاتورې – دمکراسي

شاه از سويي به ضرورت دمکراسي تاکيد مي کرد و از سويي ديگر نقش پادشاهي سنتي را بازي مي کرد .

٣- قدرت نظامي

علاوه بر عوامل فوق افزایش قدرت نظامی ایران با درآمد نفت در این سیاست موثر بود .
-اعزام نیرو به عمان .
-حمایت از پاکستان در جنگ با هند

۴- آمریکا قدرت حامی

تاثیر پذیری ایران از آمریکا روز بروز افزایش می یافت .
سیاست پیوند با غرب در ناسیونالیزم مثبت به پیروی از
غرب تبدیل شد .

درس سوم
چرا ایران اشغال شد؟

فعالیت جاسوسان آلمانی در ایران پس از آغاز جنگ؟

علل حمله به ایران

- ۱- موقعیت سوق الجیشی ایران ؟
- ۲- فعالیت جاسوسی آلمان در ایران ؟
- ۳- دست یابی به بازار های ایران ؟

اهمیت جغرافیایی ایران برای قدرت های بزرگ از دیر باز
و
تلاشهای هیلتنر برای رسیدن به ایران

۱- خواست انگلیس در مورد اخراج آلمانها از ایران

۲- ضرورت دستیابی به خطوط ارتباطی ایران

- حمله آلمان به شوروي .
- درخواست كمك شوروي از غرب .
- راههاي پيشنهادي كمك رساني به شوروي

الف : راه ارتباطي درياي سياه به مسكو
بي طرفي تركيه و عدم استفاده از تنگه هاي بوسفور
و داردانل

ب. راه مورماسنگ به مسکو
بندري در انتها اليه شمال غرب شوروي

ج. راه ارخانگلك به مسكو
بندري در شمال شوروي متصل به دريای سفید که
معمولاً یخبندان است .

د. راه ولادي و ستک به مسکو
بندري در شرق شوروي مجاور خاک ژاپن

ه. راه خلیج فارس – جلفا – مسکو

۳- ضرورت تامین امنیت حوزه های نفتی
نفت ایران عامل مهمی در راه اندازی ماشین جنگی انگلیس
در دو جنگ جهانی بود .

- ۱- نیروهای نظامی متفقین در خاورمیانه و آفریقا فقط به نفت ایران متکی بودند .
- ۲- ارسال تجهیزات از راه ایران بدون داشتن منبع سوخت امکان .
- ۳- انحصار منابع نفت ایران در دست انگلیس بود .

۴-دستیابی مجدد به بازارهای ایران که اکنون آلمانها در آن
فعال بودند .
۵-سیاست غیر عقلانی رضاشاه

-اعلان بي طرفي لفظي
دهها مامور گشتايو در ايران فعال بودند
اصل بي طرفي ايران به نفع آلمان بود
ردّ پيشهاد استفاده از خطوط ايران .

۶- نقش و جایگاه ایران در برنامه نظامی هیتلر

درس چهارم
ایران در جنگ ۲۴ — ۱۳۲۰

اشغال نظامي ايران و سقوط رضاشاه
جريان اشغال
سقوط دولت . نخست وزيري فروغي

۲۵ شهریور خروج رضاشاه از تهران

٢- پیمان سه جانبه تعهدات متفقین

تعهدات متفقین

- احترام به حاکمیت ایران
- خروج از ایران پس از پایان جنگ
- کمک اقتصادی به ایران

تعهدات ایران

- همکاری با متفقین در جهت دفاع از قلمرو ایران
- استفاده نامحدود متفقین از راههای ایران
- مساعدت به نیروهای متفق

اعلان جنگ به آلمان و الحاق به اعلاميه ملل متحد

کنفرانس تهران با شرکت سران اشغالگر ایران
تعهد اشغالگران به حفظ استقلال ایران
-تلاش ایران در قالب کنفرانس تهران حول محور سه مسأله
دور می زد .

۱- تاکید به ضمانت شوروی و انگلیس در خصوص استقلال
ایران

۲- جلب حمایت آمریکا از این عهد

۳- قول مساعد کمک آمریکا به ایران

۳- ایران و آمریکا نخستین تماسها .

آمریکا و سیاست مونرو .
عدم حضور در دیگر نقاط جهان
نامه رضاشاه به روزولت نخستین تماس پس از جنگ
تضمین پیمان سه جانبه از طرف
روزولت ۱۷ / بهمن ۱۳۲۰

آذر ۱۳۲۱ . وام آمریکا به ایران .
ورود نیروهای آمریکایی به ایران آذر ۱۳۲۱
واگذاری اراضی امیرآباد برای اردوگاه نظامی

توافق رسمي دولت ايران و آمريكا
تعهدات آمريكا :

۱- حفظ تماميت ارضي ايران

۲- حضور آمريكا در ايران جنبه اشغال نظامي نداشته باشد

۴- هر اقدامی که به تعهد سه جانبه موثر باشد با سه طرف
مشورت شود .

تعهدات ایران:

۱- ورود نیروهای آمریکایی به ایران

۲- معافیت آنها از همه مالیات ها و حقوق گمرکی

- ۳- دادن حق استفاده و کنترل وسایل ارتباطی که برای جنگ مفید باشد به آمریکا
- ۴- آمریکا متعهد شد پس از جنگ نیروهایش را از ایران خارج کند .

۵ آذر ۱۳۲۲ موافقتنامه مربوط به مستشاران نظامی آمریکا
برای تجدید سازمان ژاندارمری منعقد شد .

با تغییراتی ۱۵ شهریور ۱۳۲۳ و ۸ مهر ۱۳۳۳ تجدید شد .

استخدام دکتر میلسیو برای اوضاع مالیه ایران

اختيارات دكتور ميلسيو

١ تهيه و تنظيم مقررات مالي

٢ تامين خوار و بار عمومي

٣ تثبيت قيمتها

٤ حل مساله حمل و نقل

۵ استخدام و ترفیع کارکنان
۶ تنظیم بودجه

شکست برنامه های میسپو

۴-مسئله نفت و رقابت قدرت ها در ایران

افزایش نیاز آمریکا به نفت پس از جنگ جهانی دوم
رقابت بین آمریکا و انگلیس برای نفت خاورمیانه و
قیمت ها در گرفتن امتیاز نفت

امتیاز خواهی شوروی

-تصميم دولت ساعد مبني عدم واگذاري امتياز نفت به هيچ
کشور خارجي
-رقابت بين آمريکا و شوروي در ايران

جهت گيري حزب توده در دادن امتياز به شوروي واکنش
مصدق و مليون و اعلام سياست موازنه منفي .

- طرح مصدق به مجلس مبني بر عدم دادن امتياز نفت و
تصويب مجلس
- نفع ظاهري انگليس

واکنش شدید شوری به طرح ۱۱ آذر ۱۳۲۳

-تاسیس حزب دمکرات در آذر بایجان و حزب کومله
کردستان توسط شوروی برای فشار بیشتر به ایران .

درس پنجم
ایران در سالهای پس از جنگ
۱۳۲۴ - ۱۳۳۰

خودداری شوروی از تخلیه خاک ایران

تخلیه ایران از نیروهای انگلیس و آمریکا در مهر ۱۳۲۴

-عوامل دخیل در عدم خروج شوروی از ایران
مساله نفت

۲- آینده ایران

۳- نقش آمریکا در خاورمیانه مساله تخلیه

ایران در کنفرانس های بین المللی
-کنفرانس یالتا ، پوتسدام و مسکو

فرقه جعفر پيشه وري و مساله آذربايجان
(دولت خود مختار) ۱۷ آذر ۱۳۲۴

-حکومت خودمختار کردستان به رهبري قاضي محمد ۲۴

آذر ۱۳۲۴

-درخواست ايران از آمريکا براي کمک به عدم تجزيه ايران-

سفر قوام به مسکو
مسائل مورد مذاکره
۱- مسئله نفت

۲مسأله حکومت های دست نشانده آذربایجان و کردستان
خروج شوروی از ایران

-موافقت نامه قوام - سادچيکف و تخليه نيروهاي شوروي

۴ فروردين ۱۳۲۵

-قرار داد ايجاد شرکت مختلط نفت ايران و شوروي

مسأله آذربايجان امري داخلي تلقي شد

مذاکره قوام باحکومت آذربایجان
قول قوام به شوروی مبني بر نهايي کردن امتیاز نفت پس
از انتخابات

- انتخابات مجلس پانزدهم ۱۳۲۵/۷/۱۴
- حمله ارتش به آذربایجان و برچیدن حکومت های خود مختار.
- آرامش در ایران پس از پنج سال اشغال

--دم تصویب امتیاز نفت به شوروی در مجلس پانزدهم
-بحران در روابط ایران و شوروی
-تهدیدات شوروی

۲- نفت و بحران روابط ایران و انگلستان

- زیاده روی های شرکت نفت ایران و انگلیس و اعتراض ایرانیان
- قانون ۳ مهر ۱۳۲۶ رد موافقت نامه قوام - سادچیکف و تأکید بر استیفای حق ایران از شرکت نفت انگلیس

- ایرادات ایران به امتیاز نفت انگلیس

- قرارداد الحاقی گس – گلشائیان ۲۶ تیر ۱۳۲۸

- افزایش قدرت شاه با گرفتن حق انحلال مجلسین ۱۸
اردیبهشت ۱۳۲۸

- ناصر فخر آرایي و ترور شاه بهمن ۱۳۲۷

- اقلیت مجلس و رد قرارداد الحاقی در مجلس پانزدهم
- انتخابات مجلس شانزدهم و ورود مجدد مصدق و اقلیت طرفدارانش به مجلس. تشکیل جبهه ملی

۴ آذر ۱۳۲۹ رد قرارداد الحاقی در کمیسیون نفت و سپس
در مجلس

معایب قرارداد الحاقی

-حمایت آیت اله کاشانی از ملی شدن صنعت نفت
-ثروور رزم آرا و باز شدن راه ملی کردن صنعت
نفت ۱۶ اسفند ۱۳۲۹

۲۴/۱۲/۱۳۲۹ تصویب در مجلس ملی شدن صنعت نفت

۲۹/۱۲/۲۹ تأیید مجلس سنا
۷/۲/۱۳۳۰ تصویب قانون خلع ید از شرکت نفت ایران و
انگلیس

نخست وزیرى مصدق

درس ششم

موضع آمریکا در برابر ملی شدن صنعت نفت

۱- همکاري نسبي آمريکا با ايران

سالهاي ۱۳۲۵ – ۱۳۲۹ تلاش آمريکا براي تقويت ايران
براي جلوگيري از نفوذ روسها

- علل اهمیت ایران برای آمریکا

۱- ایران حلقه اتصال سه قاره

۲- موقعیت مهم ژئوپلیتیک ایران

۳- مرز طولانی با شوروی و سد ایدئولوژیک در برابر آن

۴- منابع نفت ایران

سه روش نفوذ آمریکا در ایران
۱- قرار داد تسلیحاتی ایران با آمریکا بعد از جنگ جهانی
دوم ۱۳ مهر ۱۳۲۶ مفاد قرار داد.

با امتیازات فراوان آموزشی مشاوره ای بازرسی و نظارت
الف- وجود هیأت مستشاری آمریکا در ایران
ب- درجه مستشاران آمریکایی برتر از همردیفان خود در
ایران

ج- حق رئیس هیأت مستشاری مبني به بازرسي و گزارش
خواهي از ادارات نظامي
د- موافقت ايران با عدم استخدام مشاورين ديگر خارجي

شاه ایران با استناد به تاریخ گذشته ایران و اشغال آن و خودداری روسها از خروج از ایران ضرورت ارتش مجهز و قوی را تأکید می کرد.

قرارداد خرید سلاح اردیبهشت ۱۳۲۹

۲- دریافت کمکهای مالی و اقتصادی از آمریکا

دکترین ترومن ۲۲ اسفند ۱۳۲۵

آمریکا خود را موظف می کرد به همه دولت های که مورد
تهدید کومنیسم بودند کمک کند

برنامه مارشال براي كمك به اروپاي غربي
برنامه اصل چهار براي كمك به كشورهاي جهان سوم از
جمله ايران
ايران از نخستين كشورهايي بود كه اصل چهار در آن بكار
گرفته شد

- ۱- درگیری احمد قوام و شاه برای کسب قدرت و تلاش برای داشتن حامی خارجی دوستی شخصی شاه و سفیر آمریکا
- ۲- رقابت آمریکا و انگلیس در ایران نفوذ با سابقه انگلیس در ایران

الف- رقابت بين دو کشور بر سر رخنه در اليگارشني سنتي
ايران

ب- رقابت بر سر نفت. ضمن توافق دو کشور براي
جلوگيري از نفوذ روسيه در ايران

تا قبل از دولت قوام کابینه های سهیلی ، ساعد، حکیمی و
صدر طرفداران انگلیس بودند

اما آمريكاي بيرون آمده از جنگ بدون تلفات جاني و مالي
موثر كم كم با را براي انگليس تنگ مي كرد

آمریکا در دوران اول ملی کردن صنعت نفت سعی داشت
به صورت تاکتیکی بین ایران و انگلیس میانجیگری کند .
اما با جدی شدن مبارزه علیه سلطه خارجی آمریکا نیز در
کنار انگلیس قرار گرفت .

درس هفتم

سیاست موازنه منفی ۱۳۲۲ - ۱۳۳۰

ملي شدن صنعت نفت و طرحهاي جايزين
با به قدرت رسيدن مصدق و اعلام برنامه او براي خلع يد
از شركت نفت ايران و انگليس روابط دو کشور تيره تر
شد.

طرحهاي جايزين به ايران پيشنهاد شد كه ايران آنها را ردّ
نمود.

- ١-پيشنهاده جكسون
- ٢-پيشنهاده استوكس
- ٣-پيشنهاده بانك جهاني
- ٤-اولين پيشنهاده مشترك آمريكا و انگليس
- ٥-دومين پيشنهاده آمريكا و انگليس

اصول قانون ملي شدن صنعت نفت
-حاکم بودن اصلي ملي شدن بر تکیه امورات صنعت نفت
-خلع ید از شرکت نفت انگلیس

تعلق کلیه در آمد نفتی به دولت ایران
مجاز بودن ایران به استخدام کارشناسان خارجی

الف- پیشنهاد جکسون (معاون شرکت نفت ایران و انگلیس)
این پیشنهاد فقط پرداخت مطالبات ایران را روشن می کرد
و اصل ملی کردن را نمی پذیرفت.

ب- پیشنهاد استوکس

-مهر دار سلطنتي انگلیس ریچارد استوکس وارد تهران شد
-پیشنهادات استوکس با شرایط ملی کردن صنعت نفت مغایر

بود

ج- پیشنهاد بانک جهانی
اصل ملی شدن پذیرفته نشده بود. استخراج نفت در دست
ایران قرار نمی گرفت.
فروش نفت و درآمد آن مستقیم در دست ایران قرار نمی
گرفت.

د- پیشنهاد ترومن- چرچیل
بطور کلی استراتژی آمریکا در دوران ملی شدن صنعت
نفت سه دوره است

پشتیبانی از جنبش (مهر ۱۳۲۹ تا فروردین ۱۳۳۰)
میانجی گری دوستانه برای حل اختلاف فروردین
۱۳۳۰ تا آبان ۱۳۳۰ سعی در مهار جنبش

آبان (۱۳۳۰ تا مرداد ۱۳۳۲) مخالفت علنی با مصدق و
سعی در براندازی
۵- دومین پیشنهاد شرکت انگلستان و آمریکا اول اسفند
۱۳۳۱

- دادن غرامت از سوی ایران با داورى ديوان داورى
بين المللى
- كمك مالى آمريكا به ايران

- این پیشنهاد اصل ملی شدن را می پذیرفت. حضور
متخصصان ایرانی را قبول می کند

- اما طریقه فروش، طرز تعیین غرامت و نحوه پرداخت آن
با روح ملی شدن مغایر بود.

با ردّ دومین پیشنهاد آمریکا و انگلیس دو کشور عزم خود
را برای برخورد قهرآمیز جزم کردند

علت ردّ پیشنهادات متعدد از سوی مصدق
مصدق بیش از هر چیز به استقلال سیاسی ایران فکر می
کرد

-روابط ایران و انگلستان

-سیاست رویارویی از تصویب قانون ملی کردن

ضعف نفت

-تا سقوط مصدق رابطه ایران و انگلیس چهار مرحله

را پشت سر گذاشت

- ۱-مرحله ملي كردن صنعت نفت در سراسر ايران
- ۲-خلع يد از شركت نفت انگليس و ايران
- ۳-پيروزي در سازمانهاي بين المللي

۴-تلاش براي صدور نفت و شکستن حلقه محاصره
اقتصادي
مراحل اول تا سوم کاملاً موفقیت آمیز بود.

تلاشهاي انگليس در رويارويي با ايران
۱- تلاش براي برکناري مصدق و جايزگزيني آن توسط
سياستمداران طرفدار انگليس

- ۲- رجوع به سازمانهاي بين المللي
- ۳- تحريم اقتصادي و مانورهاي نظامي
- ۴- كوشش جهت براندازي

- شکست در سه مورد اول و پیروزی در مرحله چهارم
- شکایت انگلیس به دیوان بین المللی لاهه
- حضور مصدق در شورای امنیت ۲۱ مهر ۱۳۳۰ و دفاع از حقوق ایران

-حضور مصدق در لایحه ۱۹ خرداد ۱۳۳۱ تأکید بر عدم
صلاحیت دیوان در بررسی پرونده نفت

رای دیوان به نفع ایران-

- بازگشت مصدق از لاهه تنش های داخلی و استعفای

مصدق

- قیام ۳۰ تیر به دعوت آیت اله کاشانی و بازگشت مصدق

به قدرت

- تحریکات نظامی انگلیس قطع رابطه با انگلیس ۳۰ مهر

۱۳۳۱

درس هشتم

ایران و شوروی و ملی شدن صنعت نفت

پس از ردّ موافقت نامه قوام - سادچیکف تبلیغات وسیعی
علیه ایران آغاز شد اما پس از نخست وزیری مصدق
شوروی سیاست صبر و انتظار را پیشه کرد.

علت سیاست منفعلانه شوروی

- ۱-وضع بين المللي و ملاحظات قدرت ها با يکديگر
- ۲-دخالت هاي شوروي در ايران مردم را نسبت به اين کشور بدبين کرده بود

۳- شوروي نظر مساعدي به ميليون نداشت زيرا از دادن امتياز نفت به آن کشور جلوگیری کردند

موضوعات اساسي بين دو کشور

۱-مسأله شيلات و امتياز شوروي لغو در سال ۱۳۳۱

۲-بدهي هاي شوروي به ايران

۳-مسائل مرزي

۴-نحوه تجارت بين دو کشور

-شبه کودتای ۹ اسفند ۱۳۳۱
-ر بودن سر تیپ افشار طوس

طرح نهایی کودتا در ۴ تیر ۱۳۳۲ در وزارت خارجه
آمریکا تصویب شد.

طرح و اجرای عملیات آژاکس و نتایج آن

۱- فکر تغییر حکومت در ایران از انگلیس آغاز شد و پس از
تغییر رئیس جمهور آمریکا مورد موافقت آمریکا واقع
شد.

۲- موفقیت سیاست موازنه منفي در گروه تعارض در نظام
بين المللي و وحدت در داخل است اما در آن زمان در داخل
ايران وحدت نبود

۳- کودتای ۲۸ مرداد نفوذ آمریکا را تثبیت کرد

مطالبات ایران مربوط به پولهایی بود که بانک ملی ایران در
زمان اشغال به آنها داده بود.

امتناع شوروي از خريد نفت ايران در حكومت مصدق

-ارزیابی نقش آمریکا و انگلیس در کودتای ۲۸ مرداد
-مهمترین اقدامات مجریان سیاست موازنه منفی

۱- اجرای سیاست اقتصاد بدون نفت

۳- ایجاد روابط پایاپای تجاری و محدود کردن ورود
کالاهای غیر ضروری

۳- افزایش مالیات مستقیم کاهش مالیات های غیر مستقیم

٤- منع مسكرات و ترياك

۵- اجرای قانون بیمه کارگری

ایران اول کشور آسیای بود که خود را از سیطره بیگانه
نجات داد. و می توانست الگویی مناسب باشد پس آمریکا و
انگلیس به فکر براندازی افتادند

. پس از خروج تمامی کارکنان انگلیسی از ایران حکومت انگلیس طرح سرنگونی مصدق را پیگیری کرد.

طرح آمریکایی انگلیس موسوم به (آژاکس) در اواخر
اردیبهشت ۳۲ مورد تأیید قرار گرفت.

درس نهم

سیاست ناسیونالیسم مثبت ۴۲-۱۳۳۲

۱- تجدید رابطه با انگلستان

ده روز پس از کودتا کابینه انگلیس تجدید رابطه با ایران را
تصویب کرد

۱۴- آذر - ۱۳۳۲ روابط ایران و انگلیس از سر گرفته شد

-تلاش براي حل مسئله نفت توسط دولت زاهدي

-تشکیل کنسرسیوم نفت از شرکت های آمریکا، فرانسه، هلند
و شرکت سابق نفت ایران و انگلیس.
-قرارداد «پیچ – امینی» ۲۹ مهر ۱۳۳۳

- اعلام سیاست ناسونالیزم مثبت توسط شاه

۲- چگونگی حل بحران نفت

در قرارداد پیچ- آمینی یکطرف ایران و طرف دوم شرکت نفتی غرب قرار داشتند.

-این قرارداد حاصل مبارزات مردم ایران را نادیده گرفت

- ایران نه تنها مطالبات خود را نگرفت بلکه ۱۴۱ میلیون
لیره غرامت پرداخت کنسرسیوم از آخرین پیشنهادی که به
مصدق شد نیز عقب تر رفت
- درآمد نفت ۵۰ - ۵۰ بین ایران و کنسرسیوم تقسیم می شد

آیت اله کاشانی علیه این قرارداد موضع گرفت .
-دولت ایران و تلاش برای قراردادهای جدید از ۱۳۳۶ به
بعد

- ۱- قرارداد با شرکت ایتالیایی (آنی)
- ۲- قرارداد با شرکت نفتی پان آمریکا – ۱۳۳۷
- ۳- قرارداد با شرکت نفتی کانادایی – ۱۳۳۷

جنگ اعراب و اسرائیل و افزایش قیمت نفت

۳- روابط ایران و شوروی همزیستی و تهدید
- رهبران شوروی در زمان مصدق سیاست صبر و انتظار
را برگزیدند

- دولت شوروي همکاري وسيعي را با دولت زاهدي آغاز کرد. به اين دليل که

- ۱- زاهدي قابليت تأمين ثبات داخلي را دارد
- ۲- بي ثباتي زمان مصدق تأثیر منفي بر روابط بازرگاني بين او شوروي داشت

- نزدیکی شوروی به ایران پس از مرگ استالین
- انعقاد پیمان بغداد و اعتراض شدید شوروی ۶ اسفند

۱۳۳۳

- اتحاد نظامی ترکیه عراق و پاکستان و عضویت ایران

- مذاکرات مربوط به اختلافات مرزی ۲۴ اردیبهشت ۱۳۳۶
- سفر شاه ایران به مسکو در تاریخ ۴ تیر ۱۳۳۵

-اعتراضات سياسي شوروي به قرارداد نظامي ايران و
آمریکا

-اعلامیه ایران مبني بر اینکه ایران پایگاه حمله علیه
شوروي واقع نخواهد شد و ایران اجازه پایگاه موشکي به
هیچ کشوري نمي دهد.

-با بهبودي روابط ايران و شوروي اين کشور در مقابل
کشتار بي رحمانه ۱۵ خرداد ساکت ماند
-شاه در اسفند ۱۳۴۳ اعلام کرد که من بين کومنیسم و
اتحاد شوروي فرق مي گذارم.

- روابط ایران و آمریکا ۴۲ - ۱۳۳۲ افزایش نفوذ سیاست
آمریکا در هشت سال پس از کودتا این بود که از ایران يك
کشور قوي و ضد شوروي همراه خود بسازد

-بنابر این کمک‌های فراوانی به دولت ایران کرد با تأمین
ثبات سیاسی ایران برنامه تقویت نیروی نظامی ایران دنبال
شد .

- تشکیل ساواک به کمک آمریکا
- الحاق ایران به پیمان بغداد به معنی سیاست همپیمانی با غرب
- کودتای عبدالکریم قاسم در عراق . و نگرانی شاه

- نفوذ بیشتر آمریکا در ایران پس از سرنگونی دولت
عربیگرای عراق سفر نیکسون به ایران

- سفر جان اف كندي به ايران در بهمن ۱۳۳۹
- تغيير سياست آمريكا در برابر شوروي .
- نخست وزيرى امينى و طرح اصلاحات ارضى.
- رقابت شاه و امينى

درس دهم

سیاست مستقل ملی دهه ۱۳۴۰

الف- وضعیت سیاسی دهه ۱۳۴۰

-روابط ایران با آمریکا روابط دست نشاندگی
-از اوایل دهه ۴۰ سیاست خارجی ایران به عنوان سیاست
مستقل ملی مطرح شد و تا پایان سلطنت محمدرضا شاه
ادامه یافت.

این رویکرد نیز مانند ناسیونالیزم مثبت متأثر از وضعیت
نظام بین الملل بود

١- معلول هژموني و منافع نظام بين الملل
٢- مسائل داخلي ايران

در بعد وضعیت بین المللی با به قدرت رسیدن کندي
استراتژی « انتقام گسترده » جای خود را به استراتژی
امنیتی پاسخ انعطاف پذیر داد

تشکیل اوپک و تشکیل جنبش عدم تعهد یکی دیگر از دلایل
بود.

- علل داخلی استقرار ثبات سیاسی مطرح شدن نظریات
جدید کندي در مورد تغییرات اجتماعی

شاه سعی می کرد با حفظ سطح رابطه با آمریکا در قالب سیاست مستقل ملی باشو روی و کشورهای جهان سوم هم رابطه داشته باشد.

-اعطاي مصونيت قضايي به کارکنان آمريکايي در ايران مهر

۱۳۴۳

-ریشه هاي دست نشاندگي روز بروز بيشتري مي شد

در سال ۱۳۵۰ کمک های موسوم به اصل چهار پایان یافت
به این عنوان که ایران با درآمد بالایی نفتی کشور فقیری
نیست.

-جنگ ویتنام و توقف ارسال سلاح به ایران

- قرار داد با شوروي براي خريد سلاح.
- واکنش آمریکا، مسافرت نیکسون در ۱۳۴۶ به ایران
- تغییر سیاست آمریکا در دهه ۶۰

۱- به جاي كمك هاي نظامي جايجزين شدن معاملات تسليحاتي

۲- فروش تسلیحات بسیار مدرن به کشورهای که قابلیت آنرا دارند ایران مشمول هر دو مورد می شد

سفر شاه به آمریکا در ۲۲ مهرماه ۱۳۴۸ و ملاقات با نیکسون

۲- روابط ایران و شوروی – همکاری و تفاهم

از سال ۱۳۴۱ بر اساس سیاست مستقل ملی روابط ایران و
شوروی توسعه یافت. ساخت سد بروی رود ارس. موافقت
نامه ترانزیت کالا

سفر شاه به مسکو ۱۳۴۴

-مهمترین همکاری‌ها: ذوب آهن اصفهان ، ماشین سازی اراک
-دلایل گرمی روابط دو طرف .

- ضرورت توسعه اقتصادي از سوي ايران .
- نشان دادن استقلال سياسي.
- دلایل شوروي
- کاستن از گرایش ايران به آمریکا.
- مانع شدن از تهدید ايران براي شوروي .

- موافقت نامه تجاري بين دو کشور در سالهاي ۴۷-۴۸
- ۱-ايجاد ۲۴ سيلوي گندم
  - ۲-ايجاد ۶ سرد خانه بزرگ
  - ۳-تجدید ساختمان راه آهن تبریز جلفا

- ۴-کارخانه سرب و روي
- ۵-دادن وام و اعتبارات
- ۶-توسعه کارخانه ذوب آهن

تحليل شوروي از اوضاع منطقه و دلايل نزديكي به ايران

۱- احزاب کومنیست منطقه ضعیف اند و امیداینکه بتوانند
نظام کومنیستی برقرار کنند وجود ندارد.

۲- رژیم های عربی خلیج فارس بی ثباتند نمی توان از آنها
انتظار همکاری داشت.

۳- در صورت ثبات این کشورها معلوم نیست که از شوروی پیروی کنند.

۴- گسترش ناسیونالیسم عرب با سیاست های شوروی متناسب نبود

آبان ۴۹ خط لوله گاز به شوروی افتتاح شد
دو نظریه در مورد همکاری ایران و شوروی

الف- همكاري ايران با شوروي يك ضرورت تاريخي
ب- تلاش شوروي براي ايجاد موازنه اي با آمريكا در ايران

۳ - سیاست نفتی ایران در دهه ۴۰

مهمترین رویداد این دوره تشکیل سازمان اوپک است
-شهریور ۱۳۳۹ و نزوئلا، ایران، عراق عربستان و کویت
این سازمانرا تاسیس کردند.
-هدف اوپک هماهنگی سیاست های نفتی .

فشار ایران به کنسرسیوم نفت برای افزایش تولید (۱۳۴۸)
و افزایش ۱۶٪

-موافقت نامه جدید با کنسرسیوم در سال ۱۳۴۹ و افزایش
سهم ایران ۵۵٪
-قراردادهای جدید نفتی با شرکت های فرانسوی

درس یازدهم

۱ - سیاست نفتی ایران در دهه پنجاه

شاه ایران که بدنبال افزایش درآمد نفت بود در بهمن ۱۳۵۱
اعلام کرد قرارداد کنسرسیونم ۱۳۳۳ منافع ایران را در حال
حاضر تأمین نمی کند

پیشنهاد دو راه حل به کنسرسیوم

۱- ادامه قرارداد تا پایان آن (۱۳۵۸) به شرط تولید ۸ میلیون بشکه در روز و اینکه درآمد ایران به ازای هر بشکه از کشورهای خلیج فارس کمتر نباشد.

۲- در صورت عدم پذیرش این شرط قرارداد جدیدی منعقد
شود. که ایران مالک واقعی منابع نفت خواهد بود و
کنرسیوم مشتری خرید.

با توجه بر اوضاع احوال و شرایط بین المللی شرکت های
نفتی حاضر به عقد قرارداد جدید شدند.

قرارداد سن مورینس ۳۰ تیر ۱۳۵۲
قانون ملی شدن صنعت نفت در واقع با این قرارداد عملی
شد

معایب قرارداد جدید.

- نبود اختیار قیمت گذاری با ایران

- شرکت های سابق کنسرسیوم طرف حساب ایران بودند و

- ایران باید نفت را فقط به آنان می فروخت

تصویب این قانون مصادف بود با تحریم نفتی اعراب علیه
غرب
شوک اول نفتی و چهار برابر شدن قیمت نفت

-درآمد ایران از دو میلیارد دلار به ۲۰ میلیارد دلار رسید.
-برگشت دلارهای نفتی به غرب با خریدهای تسلیحاتی و
لوکس

به قدرت رسیدن کارتر در کاخ سفید.
سیاست های جدید نفتی و تثبیت قیمت

موافقت شاه ایران با عدم افزایش قیمت نفت و هماهنگ شدن
سیاست نفتی ایران با سیاست کارتر

تثبیت قیمت نفت و اثرات آن بر رژیم ایران

۲- ایران و شوروی، همزیستی
- گسترش روابط ایران و شوروی از دهه ۴۰ آغاز شده بود
تا انقلاب اسلامی ادامه یافت

ثبات و امنیت در مرزهای جنوبی شوروی (ایران) برای آن کشور مهم بود و شرایط ایدئولوژیک در مورد ایران نقش داشت.

دو دلیل شوروی برای نادیده گرفتن سیاست ضد کومنیستی
ایران

- ۱- روابط شوروی با ایران بر اساس اصول اقتصادی بود
- ۲- برای شاه تحمل حزب توده غیر ممکن است پس شوروی
ضرورتی به حمایت از آن نمی دید

در عین حال ایران دو نگرانی عمده داشت

- ۱- حضور ناوگان شوروی در اقیانوس هند و خلیج فارس
- ۲- گسترش روز افزون حمایت شوروی از عراق

-قرارداد پانزده ساله بازرگانی با شوروی ۲۰ مهر ۱۳۵۱
و مسافرت شاه به مسکو برای رفع کدورت ها

- همکاری های جدید صنعتی نیروگاه حرارتی اهواز راه آهن
مشهد تجن

- اختلاف بین دو کشور حمایت شوروی از نهضت های چپ در
کشورهای منطقه

انقلاب در عمان حمایت ایران از سومالی.
از نیمه دوم سال ۵۶ به دلیل آغاز انقلاب اسلامی
اتحادشوری مجدداً به سیاست صبر و انتظار بازگشت.

در ماههاي آخر عمر حكومت شاه پس از اطمینان از سقوط
اوبه انتقاد از شاه پرداخت.

شورویها حاضر نبودند در برابر حکومت انقلاب موضع
موافق یا مخالف بگیرند.

دلایل :

۱- شوروي از رنگ مذهبي انقلاب ايران نگران بود.
ماركسيسم اين را افسون توده ها مي دانست.

۲- شوروي مي ترسيد تغيير موضع به نفع انقلاب قبل از
پيروزي كامل آن، موقعيت او را در ايران به خطر اندازد

۳-شورویها باور نمی کردند که آمریکا توان حفظ شاه را ندارد بنابر این پیروزی انقلاب را باور نمی کردند.

-اولین اظهارات مخالف شاه از زیان برژنف ۲۹ آبان ۱۳۵۷

-با نخست وزيري بازرگان به فرمان امام (ره) سياست
صبر و انتظار شوروي پايان يافت و شاه را به خود گامگي
متهم كردند.

درس دوازدهم

روابط ایران و آمریکا تحکیم وابستگی

الف. ایران و دکتريڻ نيکسون

سياست خارجي بايد باز تابي از سياست و عوامل داخلي و بين المللي باشد اما سياست خارجي ايران در زمان شاه «ده سال آخر» بازتاب منافع و تمايلات شخص شاه بود.

- ایران در دهه آخر حکومت شاه به مراتب بیشتر از گذشته
به آمریکا وابسته بود

عواملی که باعث دگرگونی جدید آمریکا شد.

- ۱- افزایش نارضایتی مردم آمریکا به دلیل بحرانهای اقتصادی تورم بی‌کاری که نتیجه جنگ ویتنام بود.

- ۲- تظاهرات هاي ضد مردم آمريكا .
- ۳- خروج فرانسه از كمیته نظامي ناتو . سياست نگاه به شرق آلمان

۴- عدم موفقیت آمریکا در جلوگیری از نفوذ عقیدتی
کومنیسم.

۵- فشار مجتمع های صنعتی، نظامی جهت فروش سلاح.

خلاصه دکترین نیکسون این بود که کشورهای دوست آمریکا در مناطق مختلف جهان امنیت منطقه را به نیابت از آمریکا به عهده بگیرند.
در خلیج فارس ایران ستون نظامی عربستان ستون مالی.

ب. روابط نظامي - امنيتي

سیاست جدید آمریکا در سپردن امنیت خلیج فارس به ایران
و فروش تسلیحات پیشرفته نظامی ایران را از لحاظ نظامی
و تجهیزات به یک زراخانه عظیم در خاور میانه تبدیل
کرد.

خرید سیستم های پیچیده رادار، ناوچه و ناو شکن ها، صدها
فروند هواپیمای جنگی، دهها هزار موشک از انواع مختلف،
صدها فروند بالگرد.

ج. مناسبات اقتصادي ايران و آمريكا
اعتبارهاي متعدد آمريكا به ايران در زمينه اقتصادي.

- قرارداد ایجاد مجتمع کشاورزی در نهد هکتار از اراضی فارس.
- قرارداد ایجاد نیروگاههای اتمی در ایران

- قرار داد ایجاد صد هزار آپارتمان، ۲۵ بیمارستان با ظرفیت
سه هزار تخت
- در سال ۵۷ - ۱۳۵۶ حدود چهل شرکت آمریکایی در ایران
فعال بودند

روابط سياسي

- ايران دهة ۵۰ متحد ممتاز آمريكا در منطقه

- ملاقات مقامات درجه پایین آمریکایی با شاه ایران به
راحتی انجام میگرفت
- تعریف و تمجید های مقامات آمریکایی از شاه و بالعکس

سیاست حقوق بشر کارتر

-اعلام سیاست حقوق بشر کارتر به اکثر رژیم های دوست
-آمریکا که حکومت دیکتاتوری داشتند اثر گذاشت اما به

ایران بیشتر

واکنش های سیاسی ایران

۱- اجازه دادن به رسانه های ایران با رعایت اصول
دیپلماسی جهت انتقاد از آمریکا

۲- هماهنگ نشان دادن شاه با ارزش های لیبرال و اعلام فضای باز سیاسی

۳- گرفتن کمک از دوستان خود در کنگره و نهاد های دیگر

سر انجام کارتر پذیرفت مناسبات با ایران را مثل سابق
ادامه دهد.

سایر وس ونس وزیر خارجه آمریکا حفظ روابط با ایران را
به دلایل زیر می داند.

- ۱- شاه به کشور های طرف دار آمریکا کمک می کرد.
- ۲- نیروهای ایران در فرو نشانیدن شورش ظفار در عمان نقش اصلی را داشتند.

- ۳- شاه در مورد رسیدن نفت به آمریکا قابل اعتماد بود.
- ۴- شاه مهمترین منبع نفت اسرائیل بود .

- در این مدت يك دوگانگی در سیاست آمریکا نسبت به شاه دیده می شود.

- دوازدهمین سفر شاه به آمریکا و ملاقات با کارتر ۲۴ آبان ۱۳۵۶.

- دیدار کارتر از ایران در دی ماه ۵۶ با اوج گیری انقلاب
اسلامی يك سر در گمی در سیاست خانگی آمریکا نسبت به
ایران وجود دارد.

- سایر وس و نس : فکر مي کنید آمریکا در برابر يکي از پر طرف دار ترين انقلاب ها چکار مي تواند بکند. سازمان سيا نتوانست وقوع انقلاب را پيش بيني کند.

درس سیزدهم

روابط ایران با همسایگان

۱- روابط ایران و جمهوری خلق چین
- سیاست خارجی ایران در قبال چین مانند شوروی متأثر از
نظام بین المللی بود

- اولین گام روابط با چین در سال ۱۲۹۹
پیروزی حزب کمونیست چین و قطع رابطه ایران به چین
به پیروی از غرب
- سه مرحله رابطه با چین

۱- دوران بدبینی از سال ۱۳۵۰ - ۱۳۴۰ . یعنی دوران
حکومت نظام دو قطبی آشتی نا پذیر و جنگ سرد بین ابر
قدرتها

عدم شناسایی چین توسط ایران

چین در سالهای ۱۳۲۸ - ۱۳۵۲ از نهضت ملی کردن نفت ایران حمایت کرد و کودتای ۲۸ مرداد را محکوم کرد.

۲- دوری و نزدیکی - تردید در همبستگی از ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰

گذر از مرحله دشمنی و تهدید به مرحله دوستی و تمجید
دلایل:

- ۱- پایان جنگ سرد و آغاز سیاست تنش زدایی بین شوروی و آمریکا دلیل نزدیکی دو کشور بود.
- ۲- دست یابی چین به سلاح هسته ای و شناسایی آن کشور در صحنه بین الملل. مؤثر بود

دولت ایران زمانی به چین برای عضویت در سازمان ملل
رأی مثبت داد که مساوی با خروج تایوان از این سازمان
نباشد.

۳- مرحله همزیستی

- انقلاب فرهنگی چین ۱۳۴۸ - ۱۳۴۵

- سیاست خارجی چین موسوم به تئوری سه جهان و اصول آن

۱- همکاری گسترده با آمریکا در کشورهای جهان سوم به عنوان عاملی مؤثر در برابر شوروی

۲- توجه بیشتر به جهان سوم بدون در نظر گرفتن ماهیت طبقاتی آنان

- در سال ۱۳۵۰ دولت آمریکا روابط خود را با چین از سر گرفت

- دولت ایران نیز به تبع آمریکا سیاست نزدیکی به چین را در پیش گرفت.

-سفر اشرف به چین

- عضویت چین در سازمان ملل و شورای امنیت و رأی مثبت ایران

سفر هویدا و فرح به چین در سال ۱۳۵۱
اولین موافقت نامه بازرگانی بین دو کشور ۱۹ فروردین
۱۳۵۲

- در سال ۱۳۵۷ و آغاز حرکت های انقلابی حمایت چین از حفظ تاج و تخت شاه چشمگیر است.

- محققان بر این باورند چین در رقابت با شوروی و ترس از نفوذ بیشتر شوروی در ایران از رژیم شاه حمایت میکرد.

۲- ایران و کشورهای همسایه عضو سنتو.

با آغاز جنگ سرد بین دو ابر قدرت امریکا بر آن شد تا با ایجاد اتحادیه های منطقه ای از افتادن کشورهای منطقه به دامن کومنیسم جلوگیری کند.

- میان پیمان بغداد سنتو با همین هدف انجام گرفت. با عضویت ایران ، ترکیه ، پاکستان

- اما شرایط تاریخی این کشور ها روابط با یکدیگر و مقابله آنها با کومنیسم هم در ایجاد پیمان نقش داشت.

- ترکیه و ارت عثمانی در زمان رضا شاه روابط بهتری از گذشته با ایران برقرار کرد.

مسئله کردها يك مسئله مهم بين دو کشور است.
- عضویت در سنتو حقوقاً عضویت کمیته نظامی آن روابط
در کشور را نزدیک تر کرد

- در کمیته اقتصادی برنامه ارتباط زمینی و مخابراتی بین دو کشور دنبال می شد.

روابط ایران و پاکستان:

- از زمان جدایی پاکستان از هند روابط خوبی با پاکستان برقرار بوده است.

- ایران اولین کشوری بود که پاکستان را به رسمیت شناخت

- موافقت نامه فرهنگی بین ایران و پاکستان
- حمایت ایران از پاکستان در مقابل هند

در نهایت سه کشور ایران و ترکیه و پاکستان به شدت متأثر
از آمریکا بودند.

درس چهاردهم

سیاست منطقه ای ایران

- ایران و اعراب
- ایران در دودۀ اول حکومت محمد رضا شاه روابط
مطلوبی با اعراب نداشت

- تلاش ایران در کمیسیون حل مسئله فلسطین به نفع اعراب

۱۳۲۶

- قطع رابطه ایران با اسرائیل توسط مصدق

- اعراب تغییر چندانی در مواضع خود ندادند- حتی ناصر
بحث خلیج عربی را مطرح کرد.

- خروج انگلیس از منطقه واگذاری ژاندارمی منطقه به
ایران

- سعی ایران در رابطه مطلوب با اعراب - وجود تعداد
فراوان ایرانیان در این کشورها

عوامل اختلاف را . اختلافات منطقه ای ، اختلافات ارضی ،
ترس اعراب از قدرت یابی ایران

- اهداف ايران در خليج فارس

۱- حفظ وضع موجود

۲- حراست از کشتيراني در منطقه ۳- مخالفت با مداخله

خارجي ۴- غير هسته اي کردن منطقه خليج فارس

روابط با عربستان

- پس از کودتا در عراق اتحادی بین این کشور و ناصر
برای مبارزه با ایران به وجود آمد

- از سوي ديگر، ناسيوناليزم عربي ناصر و ناسيوناليزم مثبت شاه باعث ميشد كه اختلاف بيشتري به وجود آيد.

- نزدیکی ایران به کشور های خلیج فارس خصوصاً عربستان.

- پذیرفتن نقش ژاندارمی آمریکا در خلیج فارس توسط ایران با همکاری عربستان متأثر بودن دو کشور از سیاست آمریکا

تحوالات دیگر منطقه

۱- خروج انگلیس از منطقه

۲- استقلال کویت ۱۳۴۰ ،

۳- استقلال قطر ۱۳۵۰

۴- استقلال یمن ۱۳۴۶ تأسیس امارات متحده عربی ۱۳۵۰

۶- جدایی بحرین از ایران شورش کمونیست ها در استان

ظفار عمان

- از پاییز ۱۳۵۲ نیروهای ایران برای سرکوب شورش
ظفار وارد عمان شدند

- ایجاد خط دفاعی دماوند توسط نیروهای ایرانی ،
پاکسازی جاده ۶۰۰ کیلومتری - مسقط - به امارات جنوبی

نیروهای ایرانی تا استقرار حکومت جمهوری اسلامی در
عمان بودند.

مسئله بحرين و جدایی آن از ایران

- عدم مقاومت شاه در برابر انگلیس و استقلال بحرین
- چشم پوشی از بحرین به ازای باز پس گیری جزایر سه گانه
- ورود نیروهای ایرانی به جزایر سه گانه ۹ آذر ۱۳۵۰

٤- ايران و عراق - مبارزه جويي دائمي همزيستي مصلحتي

الحاق ايران به پيمان بغداد و نزديك شدن دو کشور
- کودتاي عبد الکریم قاسم و خروج عراق از پيمان بغداد.

- اختلافات ایران و عراق در زمان حکومت عبد الکریم قاسم
- اختلافات مرزى ، اختلافات عقیدتی

- ایران اعلام کرد هیچ قراردادی را جزء خط تالوگ
دراروند رود نمی پذیرد

- عوامل دیگر اختلاف دو کشور از سالهای ۱۳۳۷-۱۳۴۲

- استفاده حزب توده از امکانات و کمک های عراق.
- حمایت ایران از کردها
- خروج انگلیس از منطقه باز پسگیری جزایر سه گانه توسط ایران و تشدید اختلافات با عراق

دولت ایران در مقابل مقامات عراق که می‌گفتند کشتی‌های ایران در اروند رود باید پرچم عراق را برافرازند اعلام کرد قرارداد ۱۳۱۶ را به دلیل اینکه عراق به اجرا در نیآورده به رسمیت نمی‌شناسد.

درگیری های مرزی و دخالت شورای امنیت قطعنامه ۳۴۸
۱- رعایت آتش بس ۱۷ اسفند ۱۳۵۲
۲- عقب نشینی دو طرف از مناطق مرزی

۳- اجتناب از اقدامات نظامی

۴- از سر گیری مذاکرات

- دیدار جرالدفورد و رئیس جمهور آمریکا و لئونید برژنف
و موافقت با خاموش کردن کانون های بحران در جهان
- این مسئله بر روابط ایران و عراق نیز نقش اساسی داشت.

- میانجیگری الجزایر در جریان کنفرانس اوپک ۳ تا ۵ اسفند
۱۳۵۳

قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر:

- ۱- مرز های آبی دو کشور بر اساس خط تالوگ خواهد بود.
- ۲- عدم حمایت طرفین از مخالفین یکدیگر
- ۳- ادامه تماسهای دوستانه
- ۴- علامت گذاریهای مرزی

درس پانزدهم

روابط ایران و اسرائیل

اعلام موجودیت اسرائیل ۱۹۴۸
اعزام يك نماينده از ايران به فلسطين به بهانه نظارت بر
املاك اتباع ايراني كه مجبور شده بودند فلسطين را ترك
کنند.

کابینه ساعد به این بهانه که نمی شود ایرانیان را بی
سرپرست گذاشت در جلسه ۱۴ اسفند ۱۳۲۸ به اتفاق آراء
تصمیم به شناسایی اسرانیل گرفت و به صورت دوفاکتو
اسرانیل را به رسمیت شناخت و کنسول گری ایران در بیت
المقدس دایر شد

ویلیام شوکر اس در کتاب «آخرین سفر شاه» می نویسد ساعد
مراغه ای (نخست وزیر) ۴۰۰۰۰۰ دلار در این رابطه از
اسرائیل گرفته بود.

دکتر مصدق در راستای سیاست موازنه منفي شناسایی
ایران از اسرائیل را پس گرفت.

۱۵ تیر ۱۳۳۰

روابط ایران با اسرائیل عملاً پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ آغاز شد.

- دولت ایران نفت مورد نیاز اسرائیل را تامین می کرد و ایران بزرگترین تامین کننده نفت اسرائیل بود.

- آموزش ساواک توسط موساد.
- مایر عزری - یهودی ایرانی تبار و نماینده اسرائیل در ایران .
- کسیکه از شاه نشان د رجه يك تاج گرفته بود /

- بازديد هاي پنهاني ، گلداماير ، مناخم بگين ، نخست وزيران
اسرائيل از ايران و ژنرالهاي ارتش ، وزراي خارجه
اسحاق را بين ژنرال عزروايزمن ، آبا ابان و و شيمون پرز

- همكاري ايران براي انتقال يهوديان ايران به فلسطين

- تلاش برای یکسان سازی ارتش های دو کشور و قرار داد های مربوطه:

۱- اسرائیل و حق استفاده از پایگاههای فرود گاههای ایران و آموزش کارکنان نیروی هوایی

۲- قرارداد آموزش پرسنل نیروهای زمینی ایران با
تجهیزات الکترونیك

۳- آموزش نیروهای ایران برای جنگ های ضد
چریکی

۴- قرارداد خرید مسلسل های یوزی برای گارد
شاهنشاهی

۵-قرار داد بهینه سازی هواپیماهای f14

۶-قرار دادآموزش چتر بازان ایرانی

سرانجام در روز ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ سفارت اسرائیل تعطیل و
در اختیار نمایندگی فلسطین قرار گرفت
دیپلمات های اسرائیلی به سفارت امریکا گریخته و مخفیانه
از ایران خارج شدند

با پیروزی انقلاب اسلامی خسارات بزرگی به اسرائیل وارد شد

۱- از دست دادن منابع نفتی تضمین شده

۲- از دست دادن یک بازار مهم کالاهای صنعتی

۳- از دست دادن یک همپیمان قوی در مقابله با کشورهای

عربی

درس شانزدهم

روابط ایران و اروپا

۱- آلمان فدرال

- روابط سياسي ايران و آلمان پس از جنگ جهاني دوم آغاز شد.

- دیدار شاه و ثریا از آلمان در فروردین ۱۳۴۴ و گسترش روابط بازرگانی در قراردادهای پروتکل های اقتصادی

- سردي روابط دو کشور ۱۳۵۰ - ۱۳۴۶ به بهانه تظاهرات
دانشجويي عليه شاه در سفر به آلمان
- قرارداد ايجاد دو نيرو گاه اتمي توسط آلمان

- خریداری سهام شرکت کشتی سازی و فولاد گروپ آلمان
که در حال ورشکستگی بود
واردات ایران از آلمان ، ماشین الات مواد پلاستیکی ،
لاستیک وسایل الکتریکی و صادرات ایران ، مواد خام بود

۲- انگلستان

- روابط دو کشور فراز فرود زیادی دارد.
- خروج انگلیس از خلیج فارس و بحث خلاء قدرت در منطقه

كدورت بين دو کشور به دليل اصرار زياد ايران براي خريد
سلاح هاي جديد و مسافت كار خاسه ساخت تانک در ايران
- عدم شرکت ملکه انگليس در جشنهاي ۲۵۰۰ ساله بهبود
روابط دو کشور

- خرید تجهیزات نظامی - تانکهای چفتن - اسکورپیون
کشتیهای جنگی

۳- فرانسه

روابط ایران و فرانسه به زمان قاجارها باز می‌گردد تا سال ۱۳۱۵ روابط خوبی وجود داشت

- ۱۳۵۱ سردی روابط دو کشور
- سفر ژنرال دو گل به ایران و گرمی رابطه ۱۳۴۲
- روابط بازرگانی شرکت های نفتی فرانسه دادن وام و اعتبار به ایران

کارخانه کود شیمیایی در مرو دشت
ساخت سد و کارخانه برق اروند رود و سد کرج
- سفر شاه به فرانسه در سال ۱۳۵۳

- قرارداد ساخت نیروگاه اتمی در ایران با پیش پرداخت یک
میلیارد دلار

- خرید ۱۲ ناوچه موشک انداز از فرانسه

- سفر ژیسگاردستن رئیس جمهور فرانسه به ایران

- قرارداد خرید هواپیماهای مافوق صوت کنکورد و کارخانه مونتاژهای رنو در ایران
- در جریان نهضت انقلاب اسلامی و ورود حضرت امام به پاریس فرانسه کم کم فاصله خود را با شاه زیاد کرد.

- در جریان کنفرانس گوادالوپ رئیس جمهور فرانسه گفت:
هیچ امیدی برای توانایی شاه در بقای حکومت نیست. بهتر
است او تسلیم نظرات رهبر انقلاب شود

۴- ایتالیا :

اولین عهد نامه بین دو کشور عهد نامه موّدت است که در مهر ۱۳۲۹ منعقد شد. در جریان محاصره اقتصادی ایران در نهضت ملی نفت ایتالیا سعی کرد یکی از مشتریان نفتی ایران باشد.

- پس از سقوط مصدق روابط ایران و ایتالیا گسترش یافت
- قرارداد ۲۶ مرداد ۱۳۳۶ اکتشاف نفت
- قرارداد تجارت و اقامت و دریا نوردی ۱۳۳۴

- سفر رئیس جمهور ایتالیا به ایران ۱۳۳۶
- قرارداد های تجاری و بازرگانی و فرهنگی
- قرارداد توسعه پایگاه دریایی چابهار توسط ایتالیا

۵- بلژیک

روابط دو کشور در سال ۱۳۱۹ به دلیل اشغال آن کشور
تعطیل شد

مهر ۱۳۲۴ آغاز روابط

عقد قراردادهاي تجاري بين دو کشور
موافقت نامه حمل و نقل هوايي
سفر پادشا هان دو کشور به ممالک يك ديگر
امتياز بهره برداري از معادن فلز کشور به يك شرکت
بلژيکي

سفر دوم شاه به بلژيك ۱۳۴۹ .
به طور كلي معلوم مي شود سياست مستقل ملي و
ناسيوناليزم مثبت شاه در دوره اول به نفع كشورهاي
خارجي بود منافع ملي ايران

دولتي که فاقد مشروعیت داخلی است سیاست خارجی او
بیشتر از نظام بین المللی تاثیر می پذیرد.

مرکز ملی آموزش عالی اسلامی

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com